

УДК 341.1:338.48

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.131>

МІЖНАРОДНІ ТУРИСТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: ПРАВОВИЙ СТАТУС, КЛАСИФІКАЦІЯ, ЗНАЧЕННЯ

Безсмертнюк Т.П.,

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму та готельного господарства,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0003-1580-6157*

Безсмертнюк Т.П. Міжнародні туристичні організації: правовий статус, класифікація, значення.

Постійне зростання міжнародного туристичного обміну призвело до необхідності його правового регулювання на міжнародному рівні і створення різних міжнародних туристичних організацій. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі міжнародних організацій у розвитку співпраці у сфері туризму. Метою дослідження є визначення особливостей функціонування міжнародних туристичних організацій як суб'єктів міжнародного туристичного права. Для проведення об'єктивного дослідження використано наступні методи: аналізу та синтезу; дедукції та індукції; структурно-логічного узагальнення; систематизації.

У статті визначено специфічні ознаки та особливості діяльності міжнародних туристичних організацій. Встановлено, що міжнародні організації відіграють важливу роль у формуванні та застосуванні міжнародного права як у процесі його формування, так і в реалізації. Міжнародні туристичні організації утворюються шляхом добровільного приєднання та участі представників туристичного сектора з різних країн, неперервно діють відповідно до прийнятих статутів і вже підтвердили свою ефективність як важливий інструмент міжнародного співробітництва. Визначено правовий статус міжнародних туристичних організацій. Встановлено, що найпоширенішою міжнародною туристичною структурою є асоціація, яка об'єднує на добровільній основі національні організації, підприємства туристичної індустрії та фізичних осіб для вирішення конкретних завдань у галузі туризму.

Узагальнено підходи до класифікації міжнародних туристичних організацій. Розглянуто класифікацію міжнародних туристичних організацій за видами діяльності, сферами діяльності, національно-територіальною ознакою та за суспільно-державною ознакою. Міжнародні туристичні організації зазвичай поділяють на наступні основні групи: світові загального характеру; регіональні загального характеру;

регіональні галузевого характеру; спеціалізовані; особливі.

У статті розглянуто роль провідних міжнародних туристичних організацій у розвитку сфери туризму. Організація Об'єднаних Націй визнала провідну роль Всесвітньої туристичної організації в сфері туризму і подорожей, покладаючи на неї ключову відповідальність за сприяння розвитку відповідального, стійкого і доступного туризму, покликаного сприяти економічному зростанню, міжнародному взаєморозумінню, миру, процвітанню, а також взаємній повазі і безумовному дотриманню громадянських прав і основних свобод.

Ключові слова: міжнародні організації, туризм, право, міжнародне право, міжнародні туристичні організації, правовий статус, класифікація.

Bezsmertniuk T.P. International tourist organizations: legal status, classification, significance.

The constant growth of international tourism exchange has led to the need for its legal regulation at the international level and the establishment of various international tourism organizations. The relevance of the study is due to the growing role of international organizations in the development of cooperation in the field of tourism. The study aims to determine the specific features of the functioning of international tourism organizations as subjects of international tourism law. To conduct an objective study, the following methods were used: analysis and synthesis; deduction and induction; structural and logical generalization; and systematization.

The article identifies the specific features and peculiarities of international tourism organizations. It is established that international organizations play an important role in the formation and application of international law, both in the process of its formation and in its implementation. International tourism organizations are formed through voluntary accession and participation of tourism sector representatives from different

countries, operate continuously by the adopted charters, and have already proven to be an important instrument of international cooperation. The author defines the legal status of international tourism organizations. The author establishes that the most common international tourism structure is an association that brings together national organizations, tourism industry enterprises, and individuals voluntarily to solve specific tasks in the field of tourism.

Approaches to the classification of international tourism organizations are generalized. The classification of international tourism organizations by types of activity, spheres of activity, national-territorial basis, and socio-state basis is considered. International tourism organizations are usually divided into the following main groups: global of a general nature; regional of a general nature; regional of a sectoral nature; specialized; and special.

The article examines the role of leading international tourism organizations in developing tourism. The United Nations has recognized the leading role of the World Tourism Organization in the field of tourism and travel, assigning it the key responsibility for promoting responsible, sustainable, and accessible tourism, designed to foster economic growth, international understanding, peace, and prosperity, as well as mutual respect and unconditional observance of civil rights and fundamental freedoms.

Key words: international organizations, tourism, law, international law, international tourism organizations, legal status, classification.

Постановка проблеми. Сучасні міжнародні відносини характеризуються постійним розширенням областей співробітництва між державами, в результаті чого всі нові взаємодії піддаються міжнародно-правовому регулюванню, в тому числі й відносини у сфері туризму. Одним із видів організаційно-правових форм міждержавного співробітництва є міжнародні організації.

Постійне зростання міжнародного туристичного обміну призвело до необхідності його правового регулювання на міжнародному рівні і створення різних міжнародних туристичних організацій. Міжнародні туристичні організації виступають однією із основних інституціональних форм співпраці між державами в галузі туризму та є ключовим організатором міжнародного спілкування. Міжнародні туристичні організації мають важливе значення у встановленні та здійсненні нормативних вимог щодо туристичної діяльності на різних рівнях і серед усіх учасників туристичного процесу. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі міжнародних організацій у розвитку співпраці у сфері туризму.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей функціонування міжнародних туристичних організацій як суб'єктів міжнародного туристичного права. Відповідно до мети були поставлені наступні завдання: визначити правовий статус міжнародних туристичних організацій; узагальнити підходи до класифікації міжнародних туристичних організацій; розглянути роль провідних міжнародних туристичних організацій у розвитку сфери туризму.

Стан опрацювання проблематики. Результати досліджень у галузі міжнародного права, міжнародного туризму та сфери послуг, правового регулювання туристичної діяльності зустрічаємо у працях таких науковців як Антонюк Н.В., Войціховський А.В., Ганич Н.М., Козловський Є.В., Мальська М.П., П.Р. Питання діяльності міжнародних туристичних організацій розглядали Аврята А.В., Старинець О.А., Чепурда Г.М., Шестель О.Г.

Виклад основного матеріалу. Специфічними ознаками та особливостями діяльності міжнародних туристичних організацій є: права, функціональні зобов'язання організації та здійснення управління всією системою туристично-рекреаційної, екскурсійної діяльності на різних рівнях (міжнародному, державному, регіональному); можливість вступу за власним бажанням та право участі у роботі міжнародної туристичної організації для представників туристичної галузі з різних держав світу; абсолютне виконання та дотримання статутів міжнародної туристичної організації [1, с. 47].

Оскільки міжнародні організації не є первинними суб'єктами міжнародного права, їхня правосуб'єктність базується на правосуб'єктності держав. Правосуб'єктність міжнародної організації заснована на змісті її статутів та інших установчих актів, які визначають обсяг її повноважень відповідно до завдань та функцій цієї організації. Статут міжнародних організацій визначає їх цілі, організаційну структуру і повноваження органів організації. Наявність сталих органів організації забезпечує її автономію. Міжнародні організації беруть участь у міжнародному спілкуванні під своїм власним іменем, а не від імені своїх держав-членів. Іншими словами, організація має свою власну волю, яка, хоч і не є суверенною, відрізняється від волі держав-учасниць. Разом з тим, правосуб'єктність організації обмежується її статутними завданнями, функціями та метою, тобто має функціональний характер. Окрім того, всі міжнародні організації мають обов'язок дотримуватись основних принципів міжнародного права, а регіональні міжнародні організації повинні здійснювати свою діяльність згідно з цілями та принципами Організації Об'єднаних Націй [2, с. 73–75].

Міжнародні організації відіграють ключову роль у розвитку та застосуванні міжнародного права як у процесі його створення, так і в його застосуванні. Організація має властивості, які є єдиними для неї і не характерні для жодного з її членів. Вона не просто сума своїх членів, а складна система взаємодії між ними, що значно збільшує потенціал організації. Вступ до міжнародної організації відкриває нові перспективи для кожної держави [2, с. 222].

Особливе значення діяльності міжнародних організацій і їх вплив на обговорення та вирішення складних міжнародних питань спричинили становлення окремої галузі в міжнародному праві – права міжнародних організацій. Більшість її норм базуються на договірних засадах, а право міжнародних організацій є однією з найбільш систематизованих галузей міжнародного права [2, с. 222].

Право міжнародних організацій – це галузь міжнародного публічного права, яка є сукупністю міжнародно-правових норм, які регулюють правовий статус і становище міжнародних організацій у системі міждержавних відносин, зумовлюють їх юридичну природу та визначають міжнародну правосуб'єктність [2, с. 222].

Джерелами права міжнародних організацій є їх установчі акти та регульовальні акти, які стосуються внутрішніх організаційних аспектів їх функціонування, такі як регламенти, інструкції тощо. Установчі акти міжнародних організацій формують їх структуру і є основою їх правової конструкції. Зазвичай установчі акти мають назву «статут». Ці документи визначають внутрішню організаційну структуру організації, компетенції органів, склад членства, правосуб'єктність і інші аспекти. Акти, що встановлюють правила для внутрішнього функціонування організацій, розробляються відповідно до їх статуту і обмежені виключно внутрішніми правилами цієї міжнародної організації [2, с. 222].

Міжнародні туристичні організації формуються на основі добровільного вступу та участі представників туристичної галузі з різних країн. Ці організації безперервно функціонують згідно з ухваленими статутами і вже зарекомендували себе як ефективний механізм міжнародного співробітництва. На сьогодні день існує багато організацій різного профілю, такі як асоціації, групи асоціацій, союзи, федерації, конфедерації, об'єднання, асамблеї, комітети, бюро, комісії, ради, фонди, центри, інститути і інші. Найпоширенішою міжнародною туристичною структурою є асоціація, яка об'єднує на добровільній основі національні організації, підприємства туристичної індустрії та фізичних осіб для вирішення конкретних завдань у галузі туризму. Органи міжнародних організацій в межах своєї компетенції приймають акти-рекомендації, які, хоча не ма-

ють обов'язкового характеру для міжнародного права, створюють передумови для появи нових правових норм або підтверджують чинні звичаї. Окрім того, міжнародні організації можуть мати повноваження приймати обов'язкові рішення, оскільки міжнародне право не обмежує держав у передачі міжнародним організаціям права видачі юридично обов'язкових директив [3, с. 23; 4].

Розглядаючи питання класифікаційних ознак міжнародних туристичних організацій, науковці Чепурда Г.М., Старинець О.А., Шестель О.Г. виділяють декілька їх ступенів [1, с. 47]. Автори класифікують міжнародні туристичні організації за наступними ознаками: за видами діяльності (регульовальні, споживацькі, професійні асоціації, консультанти, постачальники); за сферами діяльності (транспортні, туристичні оператори, туристичні агенції, локальні професійні організації); за національно-територіальною ознакою (виділяють регіональні, національні та міжнародні організації у сфері туризму); за суспільно-державною ознакою (урядові, приватні, громадські).

Козловський Є.В. відзначає, що у науковому середовищі міжнародні туристичні організації умовно класифікують на шість основних категорій: світові організації загального характеру; світові організації галузевого характеру; регіональні організації загального характеру; регіональні організації галузевого характеру; спеціалізовані організації; особливі організації [3, с. 23].

Світові міжнародні туристичні організації загального характеру визначають відповідні цілі, серед яких пріоритетними є ті, що стосуються, в першу чергу, захисту та представництва інтересів організацій, підприємств галузі туризму, індустрії гостинності. Також до сфери впливу світових міжнародних туристичних організацій належить визначення політики в туризмі на глобальному рівні з урахуванням політики щодо туристичної сфери в різних країнах. Міжнародні туристичні організації сприяють формуванню ключових напрямків розвитку світового туризму на своєму рівні, а також сприяють взаємовигідному міжнародному співробітництву в галузі туризму. Світові міжнародні туристичні організації впливають на різні сегменти міжнародного туризму, що регулюють питання особистісної безпеки споживача туристичних послуг та державної безпеки, зокрема економічні, адміністративні, кадрові, екологічні, правові, соціальні [1, с. 48].

Головними світовими міжнародними туристичними організаціями загального характеру є Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня туристична організація, Всесвітня рада з подорожей та туризму, Міжнародний туристичний альянс, Міжнародна асоціація наукових експертів з ту-

ризму, Міжнародна асоціація світового туризму, Всесвітня федерація туристичних агентств, Всесвітня федерація асоціацій туристичних агентств, Міжнародний туристичний союз.

Метою функціонування світових міжнародних туристичних організацій галузевого характеру є: захист і представництво інтересів галузі туризму на міжнародному рівні, визначення тенденцій і напрямків розвитку; розвиток і координація співпраці між організаціями та компаніями у сфері туризму та з іншими секторами туристичної індустрії; розробка та впровадження єдиних принципів, норм і стандартів обслуговування в галузі туризму, підготовка кваліфікованих кадрів, а також вирішення актуальних проблем розвитку; здійснення інформаційної, видавничої та маркетингової діяльності [4, с. 184].

Серед світових міжнародних туристичних організацій галузевого характеру варто відзначити діяльність Міжнародної асоціації повітряного транспорту, Міжнародного союзу автомобільного транспорту, Міжнародного союзу залізниць, Міжнародної готельної та ресторанної асоціації, Міжнародної ради круїзних компаній, Міжнародної асоціації морських пасажирських перевізників, Міжнародного союзу національних асоціацій готелів, ресторанів і кафе, Міжнародної асоціації конгресових центрів.

Основними цілями та завданнями діяльності регіональних міжнародних туристичних організацій є: захист та представництво на міжнародному рівні інтересів туристичних організацій відповідного регіону; сприяння популяризації в'їзного туризму на територію того чи іншого регіону; аналіз напрямків і трендів розвитку туризму на регіональному рівні; розробка та участь в маркетингових проєктах щодо розвитку туризму на регіональному рівні; залучення інвестицій до фінансування цільових програм розвитку туризму в регіоні; координувальні та об'єднавчі зусилля щодо здорової конкуренції на ринку туристичних послуг в регіоні; видавничі та інформаційна діяльність; участь в проєктах, спрямованих на удосконалення технологічного оснащення діяльності туристичних фірм і туристичної інфраструктури, відповідність єдиним нормам й стандартам якості [1, с. 49].

До основних регіональних міжнародних туристичних організацій загального характеру належать Європейська туристична комісія, Асоціація з розвитку і координації європейських туристичних обмінів, Європейська туристична група, Арабський туристичний союз, Туристична асоціація країн Азії та Тихого океану, Туристична асоціація країн Східної Азії, Федерація туристичних асоціацій країн-членів АСЕАН (Асоціації держав Південно-Східної Азії), Асоціація туристичної індустрії Америки, Карибська туристична організація, Конфедерація туристичних органі-

зацій Латинської Америки, Африканська Асоціація подорожей, Панафриканська туристична організація.

Серед регіональних міжнародних туристичних організацій галузевого характеру варто відзначити діяльність Готельної та ресторанної асоціації Азії та Австралії, Асоціації європейських авіакомпаній, Європейської федерації конференц-центрів, Асоціації азіатських авіакомпаній, Міжамериканської готельної асоціації, Арабського готельного союзу, Асоціації африканських авіакомпаній.

Усі регіональні та міжнародні туристичні організації здебільшого є неурядовими та об'єднують різноманітні приватні та громадські структури [5].

Створення спеціалізованих організацій в галузі туризму впливає з таких причин, як стрімкий розвиток внутрішнього і міжнародного туризму, зростаючий вплив туризму на міжнародні відносини, нерівномірний рівень розвитку міжнародного туризму в різних країнах світу, що призводить до різниці в обсягах прав і повноважень національних органів у сфері туризму. До спеціалізованих міжнародних туристичних організацій входять установи, які регулюють різноманітні види туризму, такі як соціальний, молодіжний, діловий, екологічний та інші [1, с. 48; 3, с. 26].

До групи спеціалізованих міжнародних туристичних організацій належать Міжнародне бюро з соціального туризму, Федерація міжнародних молодіжних туристичних організацій, Міжнародна асоціація ділового туризму, Міжнародне товариство екологічного туризму, Міжнародне бюро з молодіжного туризму і обмінів.

Що стосується особливих міжнародних туристичних організацій, то до цієї категорії відносяться установи, які здійснюють специфічні функції, такі як проведення наукових досліджень у сфері туризму, співпраця в галузі туристичної інформації, професійної туристичної освіти тощо [3, с. 26].

До особливих міжнародних туристичних організацій належать Міжнародна федерація інформаційних технологій та туризму, Міжнародна федерація журналістів і письменників, що пишуть про туризм, Міжнародне співтовариство викладачів туристичних дисциплін, Міжнародна асоціація по документації та інформації в галузі культури і туризму, Асоціація досліджень подорожей та туризму.

Міжнародний туризм регулюється переважно через багатосторонні механізми, зокрема в рамках Організації Об'єднаних Націй, яка відповідає за сприяння міжнародному співробітництву та розвиток дружніх стосунків між націями. Основні міжнародні конвенції з правового регулювання міжнародного туризму були розроблені і

прийняті саме в рамках Організації Об'єднаних Націй. Організація Об'єднаних Націй організує ряд міжнародних колоквиумів та семінарів з розвитку туризму, розробки методик статистичного обліку у міжнародному туризмі та інших супутніх питань [6, с. 238].

Мета діяльності Всесвітньої туристичної організації полягає в підтримці розвитку туризму як інструменту економічного зростання та міжнародного взаєморозуміння, сприяючи забезпеченню миру, добробуту, поваги до прав людини незалежно від раси, статі, мови чи релігії. Організація також захищає інтереси країн, що розвиваються у сфері туризму. Статут Всесвітньої туристичної організації визначає цілі, завдання, характер, організаційну структуру та функції цієї організації. До складу Всесвітньої туристичної організації входить 160 країн, 6 асоційованих членів, 2 спостерігачі та понад 500 членів, що приєдналися, серед яких підприємства, установи та заклади, які безпосередньо працюють у сфері туризму або в суміжних галузях (підприємства приватного сектору, туристичні, готельні та ресторани асоціації, туроператори, авіакомпанії, навчальні заклади туристичного профілю) [3, с. 38; 6, с. 239; 7].

Основний акцент діяльності Всесвітньої туристичної організації спрямований на підвищення обізнаності про туризм, розширення його впливу та переваг, а також на розвиток нових інфраструктурних та технологічних рішень. Організація ставить своєю метою встановлення спільних принципів для країн у розвитку туризму на міжнародному рівні. Всесвітня туристична організація активно працює над створенням міжнародних документів й контролює їх виконання, а також бере участь у вирішенні конфліктів у сфері міжнародного туризму. Всесвітня туристична організація є платформою для обміну інформацією та передовими досягненнями у сферах науки, зв'язку та інформаційних технологій. Однією з ключових функцій Всесвітньої туристичної організації є дослідження статистики міжнародного туризму, розробка та впровадження нових методів вимірювання, прогнозування та маркетингу, які можуть бути використані національними туристичними організаціями у їхній роботі. Всесвітня туристична організація регулярно публікує звіти про стан світового туризму, де детально аналізуються переваги та недоліки розвитку туристичної індустрії у різних регіонах світу. Всесвітня туристична організація сприяє розвитку світового туризму, впливаючи на уряди окремих країн для спрощення візових та інших процедур при в'їзді та під час перебування туристів у цих країнах [6, с. 240].

Окрім Всесвітньої туристичної організації, яка є найбільш впливовою міжнародною організацією, що координує спільні питання у га-

лузі міжнародного туризму, існують й інші міжнародні туристичні організації. Наприклад, у 1966 році була створена Всесвітня федерація асоціацій туристичних агентств як міжнародна неприбуткова організація з метою об'єднання та підтримки національних асоціацій та спілок туристських бюро та агентств, щоб забезпечити їм професійну та технічну підтримку. Організація має за мету підвищення престижу всіх видів професій туристських агентів на міжнародному рівні в економічних, юридичних та соціальних аспектах. Федерація практично займається координацією роботи робочих груп з різних питань, таких як автоматизація, транспорт, готельне господарство, юридична підтримка, професійна підготовка, страхування туристів та інші. Федерація налічує близько 80 національних асоціацій і організацій, а також приблизно 1400 індивідуальних членів, які представляють понад 80 країн світу [6, с. 240].

Висновки. Міжнародні організації відіграють важливу роль у формуванні та застосуванні міжнародного права як у процесі його формування, так і в реалізації. Міжнародні туристичні організації утворюються шляхом добровільного приєднання та участі представників туристичного сектору з різних країн, неперервно діють відповідно до прийнятих статутів і вже підтвердили свою ефективність як важливий інструмент міжнародного співробітництва.

Міжнародні туристичні організації різного спрямування формуються для координації та регулювання туристичної діяльності на міждержавному рівні. Міжнародні туристичні організації зазвичай класифікують на наступні основні категорії: світові загального характеру; регіональні загального характеру; регіональні галузевого характеру; спеціалізовані; особливі. Міжнародні туристичні організації класифікують також за видами діяльності, за сферами діяльності, за національно-територіальною ознакою та за суспільно-державною ознакою. Всесвітня туристична організація є провідною світовою міжнародною організацією в галузі туризму. Організація Об'єднаних Націй визнала провідну роль Всесвітньої туристичної організації в сфері туризму і подорожей, покладаючи на неї ключову відповідальність за сприяння розвитку відповідального, стійкого і доступного туризму, покликаною сприяти економічному зростанню, міжнародному взаєморозумінню, миру, процвітанню, а також взаємній повазі і безумовному дотриманню громадянських прав і основних свобод.

У функціонуванні міжнародних туристичних організацій спостерігається тенденція до вдосконалення, що позитивно впливає на загальний розвиток сфери туризму та проявляється у поліпшенні не тільки кількісних, але і якісних

показників. Щороку до міжнародних туристичних організацій приєднуються нові члени, покращуються методи їх діяльності, використовуються інноваційні технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чепурда Г.М., Старинець О.А., Шестель О.Г. Міжнародні туристичні організації та їх роль в розвитку туризму та готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. № 1 (11). 2024. С. 46–56.
2. Войціховський А.В. Міжнародне право : підручник. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 544 с.
3. Козловський Є.В. Правове регулювання туристичної діяльності : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2021. 272 с.
4. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2007. 344 с.
5. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник. К. : «Знання», 2008. 661 с.
6. Аврята А.В. Міжнародні туристичні організації та їх роль у розвитку інформатизації туризму у глобальному середовищі. *Наукові інновації та передові технології*. № 4 (18). 2023. С. 235–247.
7. United Nations World Tourism Organization : вебсайт. URL: <https://www.unwto.org> (дата звернення: 21.07.2024).